

جعبه ابزار مشاور و هدایت تحصیلی مدارس

نویسنده:

اعظم نصیرپور

روان آگاہ

محتوا

فصل اول: کلیات و مفاهیم	۹
مسئولیت‌های مشاور مدرسه	۱۰
خدمات مشاور مدرسه	۱۲
مبانی و اصول مشاوره مدرسه	۱۳
مبانی مشاوره مدرسه	۱۳
جایگاه حرفه ای مشاوران در مدارس	۱۵
وظایف مشاور مدرسه	۱۸
بررسی موانع تحصیلی از وظایف مشاور مدرسه	۱۹
پاسخ به سوالات مشاوره ای	۱۹
مشاوره تحصیلی و انتخاب رشته	۲۰
تشخیص علایق شغلی و استعدادهای فردی	۲۰
انجام مشاوره روانشناختی و غیر درسی	۲۱
وظایف مشاور مدرسه ارائه تقویم آموزشی	۲۱
ابزارها برای انجام وظایف مشاور مدرسه	۲۱
ابزار و موارد یاری دهنده به مشاور مدرسه	۲۴
ابزارهای عملی برای متخصصان حاضر در مدارس	۲۶
انگیزش دانش آموزان	۲۹
دیدگاه فرهنگی - اجتماعی از انگیزه	۳۲
خودکارآمدی	۳۴

فصل دوم: ارتقای همدلی مشاور در مدرسه ۳۵

- ۳۶ جایگاه آموزش همدلی
- ۳۷ راهکارهایی برای آموزش همدلی در مدرسه
- ۳۷ تاکید بر جمع بجای فرد
- ۳۷ استفاده هوشمندانه از داستان
- ۳۸ الگوی همدلی بودن
- ۳۸ کمک به دانش آموزان برای فهم عبارات و زبان بدن
- ۳۹ لزوم آموزش مهارت همدلی به کودکان
- ۳۹ تأثیرات همدلی
- ۴۱ ایجاد انگیزه در دانش آموزان چه تأثیری روی یادگیری و رفتار آنها دارد؟
- ۴۲ بخش اول: آماده کردن فضای درس خواندن
- ۴۹ بخش دوم: ایجاد چالش

فصل سوم: الگوی مشاور مدرسه موفق ۵۳

- ۵۴ مهم ترین وظایف مشاور مدرسه چیست؟
- ۵۵ موارد یاری دهنده به مشاور مدرسه
- ۵۷ اصول و فنون مشاوره تحصیلی در مدارس
- ۵۹ مهارت ها و دانش مورد نیاز یک مشاور تحصیلی
- ۵۹ دانش تخصصی
- ۶۰ مهارت های ارتباطی
- ۶۰ فنی
- ۶۱ مهارت های شخصی
- ۶۱ سایر مهارت ها
- ۶۲ چگونه یک مشاور تحصیلی ماهر را تشخیص دهیم؟
- ۶۲ ویژگی های یک مشاور تحصیلی ماهر:

- نقش یک مشاور تحصیلی در افزایش عملکرد..... ۶۳
- تعیین اهداف واضح برای بهبود پایه با مشاوران تحصیلی..... ۶۴
- ایجاد یک برنامه شخصی برای شما با مشاور تحصیلی..... ۶۵

فصل چهارم: انواع مشاوره مدرسه ۶۷

- راهنمایی شغلی..... ۶۸
- راهنمایی خانوادگی..... ۶۹
- راهنمایی بهداشتی..... ۷۰
- انواع راهنمایی و مشاوره از نظر اجرا..... ۷۱
- تکنیک‌های مشاوره تحصیلی و برنامه‌ریزی..... ۷۴
- تکنیک‌های مشاوره تحصیلی..... ۷۴
- تأثیرگذار بودن مشاور..... ۷۵
- پر معلومات بودن مشاور..... ۷۶
- انواع مشاوره تحصیلی؛ دسترسی راحت و سریع..... ۷۷
- مشاوره تحصیلی حضوری؛ کلاسیک‌ترین از انواع مشاوره تحصیلی..... ۷۷
- مشاوره تحصیلی تلفنی؛ سریع‌ترین نوع مشاوره..... ۷۸
- مشاوره تحصیلی آنلاین؛ یک تیر و دو نشان..... ۷۸
- مشاوره تحصیلی انگیزشی؛ یکی از مهم‌تر تکنیک‌های مشاوره تحصیلی..... ۷۹
- مشاوره تحصیلی براساس برنامه‌ریزی درسی..... ۷۹
- روانشناختی محصل از پیچیده‌ترین تکنیک‌های مشاوره تحصیلی..... ۸۰
- تکنیک مشاوره با محوریت کمیت و مقدار مطالعه..... ۸۰
- تکنیک مشاوره با محوریت کیفیت و شیوه مطالعه..... ۸۱
- ترکیبی از تکنیک‌های مشاوره تحصیلی، راه‌حل دانش‌آموزان..... ۸۱

فصل پنجم: هدایت تحصیلی در مدارس	۸۳
هدایت تحصیلی در مدرسه.....	۸۳
ضرورت هدایت تحصیلی.....	۸۴
اهداف انجام فرآیند هدایت تحصیلی.....	۸۷
عوامل تأثیر گذار بر فرآیند هدایت تحصیلی.....	۸۸
اهداف هدایت تحصیلی.....	۸۸
فرم هدایت تحصیلی.....	۸۹
ملاک‌های هدایت تحصیلی پایه نهم.....	۸۹
تبصره‌های مهم در مورد هدایت تحصیلی.....	۹۰
آزمون هدایت تحصیلی چیست؟.....	۹۱
عوامل مؤثر بر انتخاب رشته.....	۹۲
آیین نامه هدایت تحصیلی دانش آموزان.....	۱۰۰

منابع	۱۰۹
-------------	-----

فصل اول

کلیات و مفاهیم

مشاور مدرسه، در وهله‌ی اول، فردی است روان‌شناس و واقف به تمام دانش‌های مربوط به تخصص خود و در وهله‌ی دوم، چنین فردی باید با محیط‌های آموزشی آشنا باشد و کاربرد اصول روان‌شناسی را به خوبی در آن محیط‌ها بداند. مشاور مدرسه، باید با فرهنگ و آداب و رسوم اولیای دانش‌آموزان آشنایی داشته باشد و به میزان ارزش آموزش و پرورش در نزد آنها آگاه باشد. همچنین آگاهی به عوامل رشد، بلوغ، یادگیری و اصول آن، انگیزش، رشد شخصیت، روش‌های تدریس و ارزشیابی و بسیاری مسایل دیگر از وظایف و مسئولیت‌های مشاور مدرسه است. مشاور مدرسه برای اینکه قادر به درک و شناسایی دیگران باشد باید:

- الف. به احساسات، عواطف، نیازها و به‌طور کلی شخصیت فردی خود (که با هر فرد دیگر متفاوت است) آشنایی و آگاهی کامل داشته باشد تا بتواند به‌موقع رفتار خود را توجیه کند.
- ب. قادر به شناسایی دیگران باشد تا بتواند به‌موقع احساسات، عواطف و رفتار آنها را درک و توجیه کرده و روابط لازم را با آنها ایجاد نماید.
- ج. با تفاوت‌های فردی آشنا باشد و دلایل موفقیت یا عدم موفقیت دانش‌آموزان را بشناسد تا در صورت لزوم به کمک و راهنمایی آنها اقدام نماید.
- د. با مشکلات زندگی گروهی آشنا باشد و به ناسازگاری‌ها و ناراحتی‌های

دانش‌آموزان در شرایط مختلف آگاهی داشته باشد و بدون انتقاد و سرزنش در صدد کمک برای رفع آنها برآید (بارکت^۱ و همکاران، ۲۰۲۲).

مشاور مدرسه، در داخل سیستم آموزش و پرورش کار می‌کند و به دانش‌آموزان در زمینه‌های هیجانی، اجتماعی و تحصیلی کمک می‌کند. کار مشاور مدرسه شبیه به کار روان‌شناس بالینی است که در محیط مدرسه انجام می‌پذیرد. هدف مشاور مدرسه، کاربرد قوانین روان‌شناسی در مدرسه و همکاری با اولیا و معلمان و دانش‌آموزان در جهت ایجاد یک محیط آموزشی سالم با تمرکز بر نیازهای دانش‌آموزان است. مشاور مدرسه با دانش‌آموزان، هم به صورت فردی و هم به صورت گروهی، کار می‌کند و به آنها در برخورد با مشکلات رفتاری، مسایل آموزشی، ناتوانی‌ها و سایر جنبه‌ها کمک می‌کند. همچنین با اولیا و معلمان برای ایجاد روش‌هایی جهت تغییر رفتارهای نابهنجار و ایجاد رفتارهای بهنجار دانش‌آموزان در خانه و سر کلاس کار می‌کند. از دیگر وظایف مشاور مدرسه، می‌توان به آموزش دانش‌آموزان، اولیا و معلمان درباره چگونگی مدیریت شرایط بحرانی و مشکلات سوء مصرف مواد اشاره کرد. مشاوره مدرسه، یک حرفه‌ی نسبتاً جدید است. انجمن ملی مشاوره مدرسه^۲ (NASP) در آمریکا در سال ۱۹۶۸ تاسیس شد و این رشته به‌طور رسمی به‌عنوان یک تخصص دکتری توسط انجمن روان‌شناسی آمریکا^۳ (APA) شناخته شد (بالیر^۴ و همکاران، ۲۰۱۵).

مسئولیت‌های مشاور مدرسه

به‌طور کلی، می‌توان وظایف و مسئولیت‌های یک مشاور مدرسه را چنین خلاصه نمود:

۱. نظارت بر رفتار دانش‌آموزان و راهنمایی آنها در بدو ورود به مدرسه

اغلب دیده می‌شود که محیط آموزشی برای بعضی از دانش‌آموزان مانوس نیست، به‌طوری که دانش‌آموز به سختی می‌تواند جدایی از خانه و خانواده را تحمل کند. در

^۱ Brackett, M

^۲ National Association School Psychologist

^۳ American Psychological Association

^۴ Blair

اینجا وظیفه مشاور مدرسه است که در ایجاد سازگاری با محیط، معلمان را مورد راهنمایی قرار دهد و به دانش‌آموزان کمک‌های لازم را بنماید.

۲. کاربرد آزمون‌های روانی

دانش‌آموزان، از نظر هوش و استعداد و سایر خصوصیات با هم متفاوت هستند؛ بنابراین جهت آموزش آنها باید میزانی از توانایی هوش هر یک به دست آید تا پس از طبقه‌بندی‌شان به گروه‌های مختلف هوشی، آنها را در کلاس‌های مختلف قرار داده و برای هر گروه از آنها آموزش مناسب در نظر گرفته شود؛ بنابراین مشاور مدرسه باید با آزمون‌های روانی و کاربرد آنها آشنایی کامل داشته باشد و بتواند در طبقه‌بندی دانش‌آموزان، اولیای مدرسه را کمک نماید. آشنایی با کاربرد آزمون‌ها جهت شناسایی کودکانی که در یک زمینه خاص مانند خواندن، درک ریاضیات و غیره مشکلاتی دارند و ایجاد تسهیلات لازم جهت کمک به آنها در فراگیری‌شان از دیگر وظایف مشاور مدرسه است.

۳. نظارت بر تهیه پرسش‌های امتحانی و ارزشیابی‌ها

بعضی از آزمون‌های معلم‌ساخته و ارزشیابی‌هایی که به‌عمل می‌آید، میزان صحیحی از پیشرفت دانش‌آموزان به دست نمی‌دهد. در نتیجه عکس‌العمل‌هایی که ناشی از آزمون‌های نادرست است، موجب سرخوردگی و ناراحتی دانش‌آموزان می‌شود؛ بنابراین، مشاور مدرسه باید با راه‌های مختلف ارزشیابی آشنا بوده و بر انجام آزمون‌ها نظارت دقیق بنماید.

۴. مصاحبه و تشکیل جلسات مشاوره

انجام مصاحبه انفرادی با دانش‌آموزان یا پدر و مادر یا تشکیل جلساتی با حضور افراد خانواده برای رسیدگی به مشکلات و نارسایی‌های ارتباطی که در اغلب خانواده‌ها به چشم می‌خورد، از وظایف مشاور مدرسه است.

۵. شناخت و راهنمایی کودکان استثنایی

شناسایی کودکان استثنایی و طبقه‌بندی آنها بر حسب هوش‌بهرشان و آموزش لازم و مناسب در رفع بسیاری از سرخوردگی‌ها و ناراحتی‌های چنین کودکانی مؤثر است. وظیفه مشاور مدرسه است که دانش‌آموزان را براساس هوش‌بهر و توانایی‌شان در طبقه

خاص خود قرار دهد. همچنین کمک و راهنمایی دانش‌آموزانی که ناهنجاری‌ها و نارسایی‌های عصبی، عضوی، ذهنی و عاطفی دارند از وظایف مشاور مدرسه است.

۶. کمک و راهنمایی به معلمان، مشاوران و مددکاران

گاهی اوقات دیده می‌شود که معلمان در رابطه با یکدیگر و یا در رابطه با دانش‌آموزان دچار مشکلاتی می‌شوند. وظیفه مشاور مدرسه است که در تمام موارد به این مشکلات رسیدگی کند و با مددکاران و مشاور مدرسه در تماس باشد.

۷. پژوهش

یکی از وظایفی که اغلب برای مشاور مدرسه قایلند، پژوهش است. با توجه به اینکه مدرسه می‌تواند بهترین آزمایشگاه برای پژوهش و بررسی باشد، مشاور مدرسه با آشنایی کلی که با اصول تحقیق دارد، می‌تواند مطالعات انجام‌شده در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیق را در مدرسه مورد بررسی و پژوهش قرار دهد (براری پور و موللی، ۱۳۹۷).

خدمات مشاور مدرسه

براساس مستندات انجمن ملی مشاوره مدرسه در آمریکا، مشاوران مدرسه خدمات خود را در ۴ حوزه زیر ارایه می‌کنند:

۱. مشاوره

مشاوره، در مدارس شامل کمک به دانش‌آموزان به صورت فردی یا در گروه‌های کوچک برای پرداختن به مشکلات و مسایل آنهاست. مشاوره، جریان بحث و بررسی مشکلات و مسائلی است که مراجع (دانش‌آموز) با آنها مواجه است و علاقمند به طرح آنها می‌باشد. خدماتی که در فرایند مشاوره ارائه می‌شود به مراجع کمک می‌کند طی یک جریان رابطه‌ی مشاوره‌ای توأم با درک و تفاهم، به خودشناسی و کشف راه حل موفق گردد و سرانجام تصمیم معقول و مناسبی اخذ کند.

۲. ارزیابی

ارزیابی فردی، فعالیتی است که با تلاش منظم در صدد شناسایی ویژگی‌ها و قابلیت‌های

مراجع است. ارزیابی، مبتنی بر این فرضیه اساسی است که اشخاص به لحاظی با هم مشابه، اما از بسیاری جهات با هم متفاوتند.

۳. مداخله

دو رویکرد مداخله‌ای مهم که مشاور مدرسه در زمینه مشاوره با دانش‌آموزان می‌تواند استفاده کند، عبارتست از رویکرد حل مساله و رویکرد مبتنی بر راه حل. رویکرد حل مساله، شامل سه مرحله‌ی گوش کردن، درک کردن و طراحی عمل می‌باشد. هدف کلی رویکرد مبتنی بر راه حل، به‌کارگیری راه‌حل‌های مؤثر و واقع‌گرایانه برای حل مشکل دانش‌آموز به جای تمرکز بر تجزیه و تحلیل خود مشکل است.

۴. پیشگیری

طی این فرایند، مشاور مدرسه می‌کوشد با ارائه خدماتی نظیر ارائه اطلاعات، ارجاع به برنامه‌های مناسب و مشاوره‌ی فردی و گروهی با توجه به محتوا و فرایند برنامه، خدمات مناسبی ارائه نماید. پیشگیری با هدف شناسایی، تشخیص، تعدیل و رفع زودرس نارسایی‌ها، ناهنجاری‌ها و یا اختلالات احتمالی موجود در حیطه‌های شناختی، عاطفی و یا رفتاری در فرد ارائه می‌گردد. خدمات مشاوره و درمان انفرادی و گروهی با استفاده از نظریه‌ها و فنون مختلف جزو این دسته از خدمات است. خدمات ارائه‌شده در این حوزه عبارتند از: روان‌درمانی، مشاوره، مددکاری اجتماعی، روان‌سنجی و دارودرمانی (بوردو و لئونگ^۱، ۲۰۱۷).

مبانی و اصول مشاوره مدرسه

مبانی مشاوره مدرسه

مشاور مدرسه مسائل درونی سازی، بیرونی سازی و سلامت روان دانش‌آموزان را مورد بررسی قرار می‌دهد و از سنجش‌های عملکردی برای انتخاب مداخلات رفتاری استفاده می‌کند.

^۱ Bodrova, E. & Leong